

ВИКОРИСТАННЯ МЕХАНІЗМІВ Е-ДЕМОКРАТІЇ У ВИБОРЧОМУ ПРОЦЕСІ

Вінницький національний технічний університет
Вінницький національний аграрний університет

Анотація Досліджується використання у виборчому процесі електронного голосування, електронного підрахунку голосів та інших механізмів е-демократії.

Ключові слова: електронна демократія, електронне голосування, ID-карта, виборчий процес.

Abstract Examines the use in the election process electronic voting, electronic counting of votes and other mechanisms of e-democracy.

Keywords: e-democracy, electronic voting, ID card, the electoral process.

За класичним визначенням А. Лінкольна, демократія – це правління народу, що здійснюється народом і для народу. (Democracy is the government of the people, by the people, and for the people) [1]. Конституція України (ч. 2 ст. 5) визначає дві форми народовладдя – безпосередня (пряма) і представницька демократія: «Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування». Пріоритетною формою визнається безпосередня (пряма) демократія. В Україні влада народу є первинною, єдиною і невідчужуваною та здійснюється народом шляхом вільного волевиявлення через вибори, референдум, інші форми безпосередньої демократії у порядку, визначеному Конституцією та законами України [2].

В епоху інформаційного суспільства в багатьох країнах світу у виборчому процесі, особливо при проведенні голосування та підрахунку голосів виборців широко використовуються інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), що дає підстави виокремлювати так звану е-демократію.

Електронна демократія (е-демократія) – це спосіб здійснення прямої демократії, що характеризується використанням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) як основного засобу для розширення можливостей кожного громадянина вирішувати справи державного і місцевого значення.

Одним з механізмів е-демократії є електронне голосування, яке сьогодні викликає жвавий інтерес як у самих виборців, так і в дослідників у галузі виборчих технологій. Під електронним голосуванням розуміють як саму процедуру подачі голосу виборцем за допомогою різноманітних телекомунікаційних засобів (е-голосування), так і процес підрахунку голосів електронними засобами (е-підрахунок).

Інформаційно-комунікаційні технології широко застосовуються у світі при встановленні результатів виборів. В Україні дослідна експлуатація Єдиної інформаційно-аналітичної системи «Вибори» розпочалася в 1999 р., а з 2002 р. вона успішно використовується при підготовці та проведенні виборів [4]. Використання таких систем потребує надійного захисту від можливих технічних проблем, які далеко не завжди бувають випадковими.

ІКТ також набувають поширення при проведенні самої процедури голосування. В країнах світу на сьогодні використовуються чотири основні способи е-голосування – голосування за допомогою компакт-диску, мобільного телефону, сенсорного екрану та електронної соціальної карти.

Голосування за допомогою компакт-диску (CD) практикується в деяких штатах США та у Канаді. В Росії після експерименту з використанням компакт-диску (CD) для е-голосування на муніципальних виборах у 2008-2009 рр. відмовились від подальших розробок у цьому напрямку. Причиною стала невпевненість у можливості захисту компакт-дисків від нелегального копіювання.

Голосування за допомогою мобільного телефону (м-голосування) передбачає використання спеціальної програми (Java-додатку), що завантажується на особистий мобільний телефон виборця й розблоковується при запиті на участь в електронному опитуванні. М-голосування практикується, наприклад, у Великобританії. Подібний експеримент проводився у Російській Федерації на муніципальних виборах. Мобільні телефони масово поширені та найкраще підходять для голосування, зокрема, за

кордоном. Проте, недоліком є можливість використання мобільного телефону не власником, а сторонньою особою.

Електронне голосування за допомогою сенсорного екрану вперше у світі було проведено 2000 р. в США. В 2002 р. федеральним законом «Help America Vote Act» започатковано використання для проведення голосування машин електронного прямого запису «Direct-recording electronic» (DRE), які достатньо просто вирішують проблему незалежного контролю за підрахунком голосів [3]. Треба лише роздрукувати паперову копію голосу та звірити через Інтернет з базою даних вірність підрахунку свого (і лише свого) власного голосу. Для громадського контролю за чесністю проведення виборів достатньо репрезентативної вибірки – майже ідеальна ситуація для демократії [4].

Комплекси для електронного голосування також застосовуються у Франції, Російській Федерації та інших країнах.

Голосування за допомогою електронної соціальної карти або ID-карти, що забезпечує можливість волевиявлення через спеціальні термінали, розташовані як на виборчих дільницях, так і в інших місцях. Така форма здійснюється, зокрема, у Франції, Швейцарії. В Естонії, де доступ до мережі Інтернет проголошений одним з базових прав людини, з 2007 р. більшість виборців можуть проголосувати на парламентських виборах (а з 2009 р. – й на місцевих) через Інтернет, використовуючи ID-картки – персональні внутрішньодержавні електронні посвідчення особи, що видаються громадянам і постійним жителям при досягненні 15-річного віку і дозволяють також ставити електронний підпис.

В Україні з'явилась теоретична можливість проведення е-голосування за допомогою ID-карти. Ст. 21 Закону України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» від 20 листопада 2012 р. № 5492-VI (в редакції від 29.12.15) передбачає оформлення та виготовлення паспорта громадянина України у вигляді картки, що містить безконтактний електронний носій, яке почалося відповідно до п. 2 постанови Кабінету Міністрів України від 25 березня 2015 року № 302 «Про затвердження зразка бланка, технічного опису та порядку оформлення, видачі, обміну, пересилання, вилучення, повернення державі, знищення паспорта громадянина України» з 11 січня 2016 р.

Крім голосування та підрахунку голосів виборців, інформаційно-комунікаційні технології можливо широко застосовувати на інших етапах (стадіях) виборчого процесу, особливо при складанні списків виборців та проведенні передвиборчої агітації.

Так, Законом України «Про Державний реєстр виборців» № 698-V від 22 лютого 2007 р. був запроваджений Державний реєстр виборців – автоматизована інформаційно-телекомунікаційна система, призначена для зберігання, обробки даних та користування ними. Вона створена для забезпечення державного обліку громадян України – виборців. Для реалізації та захисту своїх суб'єктивних прав, передбачених цим Законом, виборець може використати особистий кабінет виборця, зареєструвавшись на офіційному сайті Державного реєстру виборців (<https://www.drj.gov.ua/portal/>).

Для прийняття зваженого й відповідального рішення щодо голосування за окремого кандидата (або за партійний список) свідомому виборцю необхідна максимально повна інформація про зареєстрованих кандидатів (списки кандидатів від партій). Таку інформацію зараз простіше отримати через офіційний сайт Центральної виборчої комісії (<http://www.cvk.gov.ua/>). На виборчих дільницях не завжди вистачає необхідної виборцю інформації. Наприклад, при проведенні виборів народних депутатів агітаційні плакати на виборчих дільницях містять інформацію лише про перших п'ять кандидатів у партійному списку, а на місцевих виборах за новим законом навіть виборчий бюлетень містить лише назву відповідної місцевої організації партії, прізвище, ім'я та по батькові першого кандидата у списку та кандидата, закріпленого за відповідним територіальним виборчим округом (ч. 7 ст. 74 Закону України «Про місцеві вибори» № 595-VIII від 14 липня 2015 р.) Тому для отримання повної інформації про всіх кандидатів у партійних списках свідомому виборцю, крім друкованих агітаційних матеріалів, необхідно використати електронні ресурси виборчих комісій.

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» № 280/97-ВР від 21 травня 1997 р. передбачає місцевий референдум (ч. 4 ст. 1; ст. 7) – форму прийняття територіальною громадою рішень з питань, що належать до відання місцевого самоврядування, шляхом прямого голосування. Рішення, прийняті місцевим референдумом, є обов'язковими для виконання на відповідній території.

На жаль, ця форма прямої демократії не може бути реалізована, тому що п. 5 ст. 7 цього закону, передбачає, що «порядок призначення та проведення місцевого референдуму, а також перелік питань, що вирішуються виключно референдумом, визначаються законом про референдуми». Однак, на даний час такого закону не існує. Закон України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» втратив

чинність на підставі Закону України «Про всеукраїнський референдум» від 06 листопада 2012 р. № 5475-VI.

Тому для реалізації гарантованого державою права територіальної громади щодо вирішення питань місцевого значення можливе використання таких механізмів е-демократії як електронне голосування за бюджет громадських ініціатив, подання електронної петиції або внесення місцевої ініціативи на розгляд до органу місцевого самоврядування, участь в електронному опитуванні громадської думки, порядок яких визначаються статутом територіальної громади або представницьким органом місцевого самоврядування.

Таким чином, якщо в індустріальному суспільстві найбільш характерним і прогресивним способом управління державою була представницька демократія, то в інформаційному суспільстві – демократія участі із широким механізмів е-демократії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. What Is Democracy? Defining Democracy [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ait.org.tw/infousa/zhtw/docs/whatsdem/whatdm2.htm>
2. Рішення Конституційного Суду України від 05.10.2005 № 6-рп/2005, п.1.
3. Дмитрий Крылов. Машины для голосования на выборах в США. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://newsland.com/news/detail/id/1066790/>
4. Митяева Ю. В. Опыт проведения интернет – голосования на выборах и референдумах в России и за рубежом [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.rcoit.ru/technologies/detail.php?ID=17065>

Пономаренко Алла Борисівна, кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, ponomarenko-kovaliova@yandex.ua

Ковальов Дмитро Володимирович, асистент кафедри права, Вінницький національний аграрний університет.

Ponomarenko Alla, candidate of historical Sciences, associate Professor of social and political Sciences, Vinnitsa national technical University

Kovalov Dmytro, lecturer of law, Vinnitsa national agrarian University